

Handläggare
Pernilla Johansson

Regeringen
Socialdepartementet

Remissvar på betänkandet Ett språkrav för språkutveckling, SOU 2024:78

Remissvarets inriktning och omfattning

Institutet för språk och folkminnen (Isof) har till uppgift att bedriva språkvård och på vetenskaplig grund öka, levandegöra och sprida kunskaper om språk, dialekter, folkminnen, namn och immateriella kulturarv i Sverige. I uppdraget ingår bland annat att bedriva forskning inom verksamhetsområdet, yttra sig i ärenden av språkpolitisk betydelse och följa tillämpningen av språklagen (2009:600).

Isof lämnar härmed synpunkter på betänkandet Ett språkrav för språkutveckling (SOU 2024:78) från Utredningen om språkrav för personal i äldreomsorgen. Isof har under utredningen haft kontakt med utredningen och bl.a. deltagit i utredningens hearings.

Sammanfattning av Isofs övergripande ställningstaganden

Isof stödjer utredningens förslag att rikta ett eventuellt språkrav mot arbetsgivaren och att skapa ett systematiskt språkutvecklande arbete, snarare än att rikta kraven mot den enskilda individen och införa ett test/tröskelkrav för anställning. Förslaget är i linje med både språklagens inriktning på det allmännas ansvar och med forskning om språkinläring som en social och kollektiv process. Isof anser också att utredningens förslag på krav på språknivå ligger något högt och att det är rimligt att lägga nivån mellan B1 och den lägre nivån av B2.

Isof välkomnar även ev. uppdrag till myndigheten i enlighet med utredningens förslag.

Utöver detta ger Isof ett antal rekommendationer till utredningens förslag med stödaktiviteter och uppföljning, utifrån utredningens kapitel om språkproblemen (kap. 6), benämningar (kap. 11.1) och flerspråkiga arbetsplatser (kap. 11.3).

Isofs synpunkter på utredningens förslag och bedömningar

Kapitel 6 Språkproblemen i äldreomsorgen

Isof välkomnar utredningens sammanställning av egna intryck och tidigare utredningar om språkproblemen i äldreomsorgen och rekommenderar att tre viktiga insikter i kapitlet bör föras vidare in i uppdragen om stödåtgärder och uppföljning.

För det första, behovet av att få en bättre bild av problemen, hur stora de är och vad de består i. Utredningen tydliggör att det inte finns kvantitativa bedömningar, och en bättre bild skulle möjliggöra prioritering av olika sorters insatser (t.ex. regionalt) samt mer precis och lärande uppföljning.

Isof rekommenderar därför att resurser tillsätts och uppdrag ges.

För det andra, den starka koppling till andra strukturella brister inom äldreomsorgen, som konstaterats både av de källor utredningen anger, och tidigare tillsyner och utredningar. Bristande kontinuitet bland personal och chefer, pressade tidsscheman, begränsad introduktion och kompetensutveckling får direkt påverkan på den trygghet och patientsäkerhet som även språkkravet syftar till att uppnå. De strukturella bristerna försämrar också möjligheterna till språkinläring och kommunikation mellan brukare och personal med behov av kompetensutveckling i svenska.

Isof rekommenderar därför att även andra beslut om resurser till sektorn tar in ett språkutvecklingsperspektiv.

För det tredje, att även förstaspråkstalare har problem med vissa språkliga arbetsuppgifter (kapitel 6.1.3). Det visar att yrkesspråk är en särskild kompetens nära kopplad till specifika arbetsuppgifter¹ som för brukaren rimligen är lika viktiga att de görs korrekt oavsett om det är en första- eller andraspråkstalare som utför dem.

Isof rekommenderar därför att målgruppen för stödaktiviteter och uppföljning kompletteras med förstaspråkstalare som har behov av liknande åtgärder. Åtgärder kan utgå från konkreta arbetsuppgifter snarare än individers allmänna svenskkunskaper.

Kapitel 9.1 Ett språkkrav införs i socialtjänstlagen

9.1 Utredningens förslag: Socialnämnden och enskild verksamhet som utför en kommuns uppgifter ska arbeta för att den personal som genomför insatser i socialtjänstens omsorg om äldre personer har en nivå av kunskaper i svenska språket som är relevant för insatsernas genomförande. /.../

¹ Utredningen nämner dokumentation och anhörigsamtal som exempel.

Den relevanta nivån ska vara B2 enligt Gemensam europeisk referensram för språk (Gers).

Isof stödjer utredningens förslag att rikta språkravet mot arbetsgivaren, snarare än individen. Det är i linje med språklagens fokus på det allmännas ansvar för att tillhandahålla förutsättningar för individens tillgång till språk, specifikt tillgång till att lära sig, använda och utveckla svenskan, som Sveriges huvudspråk.

Isof stödjer också utredningens förslag att språkravet innebär ett krav på systematiskt språkutvecklande arbete, snarare än ett tröskeltest. Det är i linje med tillgänglig forskning om språkinläring som en process. Enligt forskningen ger lärarledd utbildning resultat, samtidigt som resultaten också i hög grad kan påverkas dels av individuella faktorer utanför individens kontroll (förstaspråk, ålder, skolbakgrund, osv²), dels av det sociala sammanhanget och arbetets organisering³.

Dessutom är det i linje med forskning om hur svårt det är att konstruera språktester som mäter relevanta kunskaper (hög validitet) med stor säkerhet (hög reliabilitet) samt forskning om risker att språktester kan skapa exkluderande effekter och oro, vilket kan leda till indirekt diskriminering, vilket även påtalas av utredningen, och ytterligare försämrad arbetsmiljö, vilket kan påverka både brukare och personal negativt.

Isof anser även att nivån på kravet bör ligga mellan B1 och den lägre nivån av B2, även om det är utformat som en nivå att sträva efter. Utredningens förslag är därmed i högsta laget.

Kapitel 9.4 Verksamheterna kan behöva stöd i att arbeta utifrån språkravet

9.4 Utredningens förslag: /.../ Relevanta myndigheter, förslagsvis Statens skolverk (Skolverket), Institutet för språk och folkminnen (Isof) samt Stockholms universitet, ges i uppdrag att bistå i uppdraget i den del som handlar om att ta fram stöd i fråga om bedömningar.

Isof välkomnar ev. uppdrag att bistå med expertis enligt utredningens förslag, med tillägget att mer omfattande uppdrag kräver tillskott av resurser.

Kapitel 11.1 Om benämningen språkutveckling

Isof vill påpeka att en större medvetenhet om terminologin skulle bidra till ökad tydlighet. Det finns en risk i att använda breda benämningar som "språkutveckling", "språkförmåga", "språkkunskaper" för mer specifika fenomen som i huvudsak rör utveckling, förmåga och kunskaper i just svenska språket, och dessutom ofta yrkessvenska för sektorn. Även om

² Se även 11.2.2 i utredningen.

³ Se t.ex. 11.2.3 i utredningen.

utredningen specificerar betydelsen vid vissa tillfällen, kan den ständiga upprepningen ändå leda diskussionen fel.

Isof rekommenderar därför att regeringen i samband med en ev. proposition klarlägger terminologin genom en vidare begreppsutredning som innefattar både specifika och generella begrepp. Frågor kring språk i arbetslivet blir alltmer aktuella, även i andra branscher. Det finns därför mycket att vinna på tydlighet och samstämmighet kring termer och begrepp.

Kapitel 10. Utredningens förslag gällande uppföljning av språkravet

Isof välkomnar att utredningen lägger särskilda förslag vad gäller uppföljning. Språkrav blir allt vanligare i allt fler branscher, samtidigt som effekterna är oklara. Samhället är därför i stort behov av kunskap från många olika nivåer och perspektiv på språkrav, deras utformning, genomförande och effekter på verksamheter, individer och samhället. Behovet av ett brett lärande om former, angreppssätt och effekter på olika nivåer är alltså inte begränsat till äldreomsorgen. Till exempel utreds språkrav för personal i förskolan redan under 2025, och här bör lärdomar kunna dras av vad som framkommit i denna utredning.

Isof rekommenderar därför att ytterligare resurser avsätts för att en mångfald av aktörer ska kunna göra såväl forskningsprojekt som verksamhetsnära utvärderingar och uppföljningar. Sådana resurser kan med fördel vara öppna för undersökningar från olika sektorer i samhället och inte vara begränsade till äldreomsorgen.

Kapitel 11.3 Om flerspråkiga arbetsplatser och interkulturell kommunikation

Isof välkomnar att utredningen uppmärksammar flerspråkighet som en kompetens och resurs.

Framst anser Isof att flerspråkig kompetens går utöver att ha kunskaper i flera olika språk och även innefattar teoretisk och/eller praktisk kunskap om att arbeta i en flerspråkig miljö. Det kan handla om hur man använder kunskaper i olika språk, visuella och fysiska verktyg, eller kroppen och gester för att öka förståelse; hur man på en arbetsplats skapar tydliga arbetssätt för att t.ex. säkerställa att en instruktion uppfattas och förstås⁴; eller hur man differentierar arbetsuppgifter utifrån språklig komplexitet – och hur man organiserar för utveckling mellan dem.

Dessutom vill Isof understryka att den forskning som utredningen lyfter även tydliggör behovet – och den potentiella nyttan – av att behandla frågan om språkutveckling som en del av andra resursfrågor i sektorn. Till exempel nämns ”tid för relationsbyggande”, kompetensutveckling om ”villkor för interkulturell kommunikation”, ”bättre scheman för

⁴ Piloters standardiserade kommunikation är ett exempel på detta.

att minska stress” och ”fler tillsvidareanställda och långtidsvikarier /för.../ långa relationer” (11.3.4), alla strukturella resursfrågor som underlättar språkinläring.

Isof rekommenderar därför att ytterligare aspekter inkluderas i begreppet och påverkar hur aktiviteter för stöd och uppföljning av språkravet utformas.

Kapitel 11.7 Utredningen bedömer att äldreomsorgens arbetsplatser behöver arbeta aktivt med språkutveckling och föreslår stöd för detta

11.7 Utredningens förslag: /.../ Lämplig myndighet, förslagsvis Socialstyrelsen, ges i uppdrag att ta fram stöd om hur arbetsplatserna kan arbeta aktivt med språkutveckling. Andra relevanta myndigheter, till exempel Skolverket, Institutet för språk och folkminnen (Isof), Arbetsmiljöverket och Stockholms universitet ges i uppdrag att bistå i uppdraget.

Isof välkomnar ev. uppdrag att bistå med expertis enligt utredningens förslag, med tillägget att mer omfattande uppdrag kräver tillskott av resurser.

I detta ärende har generaldirektören Martin Sundin beslutat. Föredragande har varit Isofs språkpolitiska utredare Pernilla Johansson.

Martin Sundin,

Generaldirektör Isof